

Et liv som antropolog: Irene Quist Mortensen

Fortalt til Thomas Fibiger

I serien 'Et liv som antropolog' portrætterer vi i hvert nummer af Jordens Folk en antropolog gennem et interview med hende eller ham. Denne gang gælder det Irene Quist Mortensen, som har en lang og flot international karriere, særligt i det private erhvervsliv. I interviewet fortæller Irene om sit samfundengagement siden folkeskolen, om hvordan det førte hende til antropologi, og hvordan man kan forandre verden i store internationale virksomheder som Arla.

En af verdens 100 mest indflydelsesrige CSR-ledere

Irene Quist Mortensen er uddannet antropolog fra Aarhus Universitet i 1980'erne. I dag arbejder hun som CSR Business Partner hos Arla. CSR står for Corporate Social Responsibility, og Irene arbejder med de internationale markeder, og særligt med arbejdstager- og menneskerettigheder i hele Arlas værdi- og leverancekæde. Det bringer hende rundt i verden, for eksempel til Vestafrika, Bangladesh, Indonesien og Saudi Arabien, og hendes arbejde er internationalt anerkendt. I 2019 kom hun på en liste over de 100 mest indflydelsesrige CSR-ledere i verden. Hun fortæller, hvordan hun oplevede det:

“Pludselig en dag, hvor jeg sad ude hos vores team i Bangladesh, så tikkede den her mail ind, og så måtte jeg jo spørge min kollega: ‘Sumaita, hvad er det her for noget?’ Jeg får så mange mails, jeg kunne også slette den, men så siger hun: ‘Irene, det er da helt vildt!’ Jamen, det er det måske også. Det er en kæmpestor organisation med rødder i Indien, som laver de her Awards hvert år. Så det var da meget sjovt. Jeg er overbevist om, at grunden til at jeg fik Awarden, skyldes mit arbejde med hele menneskerettighedsdelen i Arla, hvor vi virkelig har taget *lead* på den agenda især på de internationale markeder.”

Godt nok er det Irene, der står på listen, men når hun taler om sit arbejde på Arla, siger hun 'vi'. Hun har selv base hos Arla's hovedkvarter i Viby og samler trådene i et internationalt team.

“Jeg er del af vores globale bæredygtighedsteam, men samarbejder tæt og hele tiden med mine kolleger, som sidder ude i de lokale markeder. De lokale udviklingsprogrammer, vi sætter op derude, kan jeg jo ikke detail-styre fra Viby. Jeg er god til at lave konceptet, forundersøgelserne, finde de rigtige partnere, men når programmerne skal implementeres lokalt, så skal man være on-the-ground i Bangladesh, Indonesien eller i Nigeria. Så derfor er vi altid et internationalt team, ligesom vi er et team med vores eksterne partnere, både NGO'er, forretningspartnere, videntcentre og hvad vi nu har involveret derude.”

Irene har været ansat hos Arla siden 2015. Inden da har hun haft en lang og varieret karriere med arbejde både i Danmark og i udlandet, med fokus på repatriering, integration og det Irene kalder 'det rummelige arbejdsmarked' og med tiltagende fokus på det private erhvervsliv. Stillingen hos Arla er et drømmejob for hende, fordi perspektivet ligger på internationale markeder, bæredygtig udvikling og på menneskerettigheder. Men hvordan er Irene endt der? Vi skruer tiden tilbage til begyndelsen – i al fald én begyndelse – på Moesgård i 1980.

'Jeg skulle ud at forandre'

Irene begyndte at læse antropologi i 1980 sammen med et dengang rekordstort hold på 36 studerende. Men hvorfor antropologi?

“Det var drevet af mit samfundsengagement. Jeg ville gerne gøre noget for at forandre verden til det bedre og havde en interesse for landene i Langtbortistan og udviklingslandene – for hvordan verden hænger sammen, med et globalt og kulturelt perspektiv.”

“Jeg var så heldig at gå på en folkeskole i Herning, som virkelig var født ud af 60'ernes velfærdssamfund med masser af pædagogiske eksperimenter. Det var et meget dynamisk sted. Jeg kan huske, at vi i 9. klasse var nogle stykker, som lavede en kæmpe stor udstilling på hele skolen omkring en u/i-landsproblematik. Og da jeg var på gymnasiet, så var det helt naturligt for mig, at jeg skulle vælge samfundsfag. Jeg tror også, jeg har flirtet lidt med nogle ungdomspartier, men jeg kunne ikke holde ud at være til mere end tre møder, fordi så skulle man jo mene det, som var aftalt på forhånd. Der var ikke megen plads til fordomsfri udforskning af, hvordan monstro samfund skulle forstås, det var ligesom fastlagt i parti-programmet. Jeg fik sådan helt klaustrofobi af at være der i længere tid.”

“Det var nogle gode år på Moesgård. Altså de fester vi har deltaget i ovre i studenterkælderens.... Det var ikke større end at vi kendte hinanden, både studerende, undervisningsassistenter og lektorer. Der var sådan en slags pionerånd, hvor Klaus Ferdinand var *the grand old man* og en samlende faktor for os alle. Ved den berømte julefrokost, så læste Klaus Ferdinand hvert år op af en bog om Knud Rasmussens ekspedition til Grønland, til stor morskab for os alle. Der var den her ånd af, at vi kunne noget særligt.”

“Det, jeg skulle bruge faget til, var at forandre verden til det bedre, afledt af mit samfundsengagement. Jeg så mig selv arbejde for at forbedre ulighed i verden, gerne med job i de såkaldte udviklingslande. Det var mit drive. Jeg skulle ud at forandre, jeg skulle ikke være forsker.”

Fra Moesgård til arbejdsmarked – ‘Få jer et studenterjob’

Lykkedes det så at komme ud at forandre verden?

“Det synes jeg, man må sige”, svarer Irene. “Der hvor jeg var en blanding af svineheldig og strategisk, det var, at jeg fik job i Dansk Flygtningehjælp, allerede mens jeg læste. Så jeg gik direkte fra eksamen og fortsatte mit arbejde. Jeg har ikke været arbejdsløs én dag. I de tider var det nærmest uhørt. Mit studenterjob hos Dansk Flygtningehjælp har været helt afgørende for mit arbejdsliv. Det plejer jeg også at understrege, når jeg holder oplæg for unge studerende: Se at få jer et studenterjob. Se at få jer noget netværk at komme videre på. Den dynamik og læring, der er i at være en del af en arbejdsplads og samarbejde med kolleger og gøre noget, bruge sig selv på en anden måde, syntes jeg var enormt stimulerende.”

“Et halvt år efter jeg var færdig, fik jeg job i Vietnam, gennem Dansk Flygtningehjælp, for en nordisk NGO der hed NARV – Nordic Assistance to Repatriated Vietnamese. Vi skulle repatriere flygtningebørn, der sad fast i flygtningelejre rundt omkring i Asien. Vi skulle opbygge et socialt repatrieringsprogram og sætte en struktur op, så man kunne modtage omkring 5000 børn, der skulle tilbage til Vietnam fra flygtningelejrene. De mange børn og unge var strandet i store lejre i blandt andet Hong Kong, Thailand, og Filippinerne efter Vietnamkrigens afslutning. Det var ekstremt spændende, ekstremt eksotisk og en vanvittig god udfordring. Der drog vi ud som familie og boede i Vietnam i tre år.”

“Da jeg kom tilbage til Danmark, fortsatte i Dansk Flygtningehjælp som leder af et uddannelsescenter på Krogsgade Skole i Århus. Efter et par år skiftede jeg til jobbet som chefkonsulent på Cabi, der er et videnscen-

ter for det rummelige arbejdsmarked i Aarhus, hvor jeg arbejdede videre med integrationsspørgsmål og det rummelige arbejdsmarked. Jeg har lavet en million konferencer, metodeudvikling, evalueringer og hvad ved jeg i den henseende. Men jeg savnede enormt meget det internationale arbejde, siden jeg kom tilbage fra Vietnam. Jeg havde arbejdet i Vietnam i tre år, hvor det dagligt var strømmet ind med informationer fra hele Sydøstasien, fra Geneve og fra Skandinavien. Da jeg kom tilbage til Århus, var det vildeste, hvad de besluttede i Aarhus Byråd. Jeg manglede det globale perspektiv og var jo tilnærmelsesvist på depressionens rand. Sådan føltes det.”

“Ideen om det rummelige arbejdsmarked er jo ligesom en dansk version af CSR, Corporate Social Responsibility. På et tidspunkt fik vi midler fra Arbejdsmarkedsstyrelsen, i samarbejde med firmaet ISS, til at udvikle et

videncenter om det rummelige arbejdsmarked. Så tænkte jeg, at det kunne også være, jeg skulle tage på feltarbejde i det private, for at finde ud af, hvilken rolle privatsektoren spiller i forhold til integration af flygtninge og indvandrere på arbejdsmarkedet.”

Gør det selv

På den måde begyndte Irene at fokusere på samarbejdet med det private erhvervsliv. Men det var stadig det internationale arbejde, som trak. “Jeg kunne godt tænke mig at brede feltet omkring Corporate Social Responsibility ud til ikke kun at handle om det rummelige arbejdsmarked, men bredere i forhold til de store internationale guidelines fra fx FN, hvor det også

handler om menneskerettigheder, arbejdstagerrettigheder, anti-korruption og miljø.” I stedet for selv at tage et kursus i CSR, tilbød Irene sig som ekstern lektor på Aarhus Handelshøjskole (BSS). Lidt senere blev der slået et job op på Grundfos som CSR Manager med fokus på internationale aspekter, og det job fik Irene – “det var så første gang jeg lovformeligt havde søgt et arbejde via en almindelig ansøgning”. Hun var på Grundfos i tre år, indtil 2008, og tog derefter springet til at arbejde som selvstændig med “mit eget verdensomspændende firma”, hvor hun lavede undersøgelser og rådgav virksomheder omkring strategisk CSR i et internationalt perspektiv med projekter i blandt andet Vietnam og Myanmar. “Imens havde jeg den her re-

fleksion om, at hvis jeg helt selv kunne bestemme, hvad det perfekte job for mig ville være, så skulle det dreje sig om at arbejde med Business and Human Rights i en international virksomhed. Søreme om de ikke slog sådan et job op ved Arla! Men så – ja det ved jeg ikke, om vi behøver at få med, men det er en lidt sjov historie – i første omgang så blev jeg ikke kaldt til samtale. Og så tænkte jeg: det var alligevel mærkeligt, det har jeg da aldrig prøvet før. Så ringede jeg til Arla og sagde, det kan jeg simpelthen ikke forstå, for jeg synes simpelthen, at det job, det var da skrevet til mig. Nå, men så lidt frem og tilbage, så fik jeg det sgu. Og det er jo det fedeste job, jeg har her!”

Arlas menneskerettigheder

“Jeg blev ansat til at professionalisere Arlas arbejde med menneskerettigheder i henhold til nye internationale guidelines fra FN. I 2011 nedskrev FN for første gang en klar definition af, hvad der er virksomhedernes ansvar, og hvad der er statens ansvar, i forhold til menneskerettigheder. Og noget af det vi skal er at udvise såkaldt rettidig omhu. Det vil sige, at når vi går ind på nye markeder, så skal jeg udarbejde en menneskerettighedsvurdering af, hvor vi kan have nogle negative effekter. Faktisk sidder jeg lige nu og arbejder med menneskerettighedsvurderinger i Vestafrika. Konkret betyder det, at jeg starter med at få et overblik over Arlas værdikæde i det pågældende land. Fra leverandører, der kører hen til vores fabrik, mælkepulveret kommer fra Europa, lander i havnen, kommer ind på vores fabrik, dér bliver det ompakket, så sælger vi det til nogle distributører, så kommer det ud til kunderne. I hvert enkelt led af værdikæden går jeg ind og vurderer, hvad er det for nogle leverandører vi har, og hvorvidt der kan være potentielle human rights risici; hvordan er det vi arbejder med vores egne medarbejdere på fabrikken og hvordan er arbejdsforholdene? Og på samme måde helt ud til forbrugerne, hvor det er vigtigt at vi informerer om, at forbrugere for eksempel ikke blander mælkepulver med forurennet vand eller anvender produkter som modermælkserstatning, hvis det ikke er fremstillet til det formål. Til sidst analyserer jeg hele materialet og kommer med en samlet vurdering af, hvor er det vigtigt, at vi ændrer nogle forhold. Hvis det ikke havde været på grund af Corona, så havde jeg været i Ghana og Senegal nu (i januar 2021). Men det kan jeg jo ikke. I stedet har jeg måttet opfinde nogle nye virtuelle metoder i tæt samarbejde med vores lokale team.”

“Det er den klassiske del af jobbet. Men mit job blev oprindeligt slået op på baggrund af en kritik af Arla. Der var en udbredt bekymring blandt regeringer og NGO'er om, at når vi sælger mælkepulver, dumper vi det så til billig pris i Afrika og slår benene væk under lokale farmere? Så det første jeg skulle undersøge var, hvorvidt der var empirisk belæg for den bekymring. Jeg indledte derfor et samarbejde med Dansk Institut for Men-

neskerettigheder, der skulle hjælpe os med et solidt undersøgelsesdesign. For mig var det afgørende at tage af sted og lave disse undersøgelser selv, fremfor at få nogle konsulenter til at lave arbejdet. Det sidder så dybt i mig som antropolog, ikke bare at lytte til dem, der taler på vegne af andre, men at finde ud af, hvad de lokale mælkebønder selv tænker og tror. Hvad er deres syn på deres egen tilværelse? Hvad tænker de om fremtiden? Og hvad oplever de selv som barrierer for økonomiske fremskridt? Så det endte med, at jeg drog afsted og en dag befandt mig på en støvet savanne på grænsen mellem Senegal og Mauretania i en lerhytte langt væk fra alting, for at finde ud af hvad det er der foregår? Hvad tænker de? Hvordan ser verden ud deroppe?

Hvordan kommunikerer du så tilbage til Arla?

“Jeg udgav en række omfattende rapporter fra Senegal, Nigeria og Bangladesh for at få problematikken grundigt belyst. Rapporterne indeholdt en række anbefalinger til, hvad vi som virksomhed kunne gøre for at styrke de lokale mælkebønder. Noget af det jeg er superstolt over er, at det har bevirket, at vi i dag har udviklet et stort program i Arla, som vi kalder International Dairy Development, hvor vi støtter en bæredygtig udvikling af den lokale mælkesektor i Nigeria, Bangladesh, Indonesien og Etiopien. I dag arbejder vi sammen med lokale regeringer, landmænd, NGO’er og eksperter for at støtte lokale mælkebønder. Genistregen er at vi kommer med vores forretningsekspertise og skaber en vej til markedet for de lokale mælkebønder. Dér får jeg hjertebanken af at arbejde i feltet

mellem det offentlige og det private og civilsamfundet. Som privat aktør kan vi levere noget unikt i et partnerskab og virkelig skabe bæredygtige forandringer.”

I lommen på storkapitalen?

I forberedelsen til interviewet har jeg vendt nogle spørgsmål med Irene, blandt andet at vi kan diskutere, om hun er kommet “i lommen på storkapitalen”? Mange antropologer er måske lidt tøvende med at gå ind i denne slags arbejde, siger jeg nu.

“Det oplever jeg også, at mange antropologer er. Det er jo klart, at lige så snart man vil blande sig i verden, så er der også en risiko for at få snavs på fingrene. Så går man fra at være observatør og analytiker til at være forandringsagent. Min tilgang er at kigge på muligheder for at gøre en forskel. Jeg betragter mine muligheder for at lave reel forandring som markante, fordi jeg arbejder i en multinational virksomhed, der deltager i globale bæredygtighedsinitiativer. Sammen med andre store globale virksomheder, regeringer og NGO’er kan vi virkelig skabe forandringer, der nytter noget i forhold til bæredygtig fødevarerproduktion hos små traditionelle mælkebønder, ordentlige arbejdsforhold og bestemt også forbedre kvinders vilkår.

Irene står også på mål for Arla som virksomhed. “Nu er det jo så trods alt et kooperativ, jeg arbejder i, det er landmandsejet og dybt forankret i den danske andelstanke. Jeg vil faktisk sige, at når vi trækker tråden tilbage til mit ønske om at bidrage til forandring, så får jeg ikke en bedre platform at arbejde på end i en stor international virksomhed, hvor jeg skal dække de internationale markeder. Og jeg er megastolt over, hvad vi har lavet af forandringer henimod en mere bæredygtig udvikling i de fem år, jeg har været ansat.”

Antropologer i det private

Spørger man Irene, er der “helt sikkert” et stort og vigtigt potentiale for antropologer i det private erhvervsliv. Både i forhold til internationale markeder, bæredygtighed og CSR, forståelsen af forbrugeradfærd og brugerdrevet innovation ser hun heldigvis flere og flere antropologer blive beskæftiget. Men der er også plads til en lille stikpille i forhold til, at faget måske hænger fast i nogle forældede forestillinger om det private erhvervsliv.

“Hvis jeg lige skal komme med et lille opråb, så har det for eksempel undret mig, at jeg de seneste fem år ikke har fået en strøm af henvendelser fra antropologistuderende, der gerne vil i praktik. Lige nu har jeg dog ansat en rigtig dygtig studentermedhjælp fra antropologi. Den ansættelse er sket på baggrund af et samarbejde med Johanne Korsdal (eks-

tern relations manager på Antropologi på Aarhus Universitet). I Arla er vi i gang med at udarbejde et systematisk litteraturstudie, hvis formål er at kortlægge de ernæringsmæssige udfordringer blandt befolkningen i Bangladesh. Her kan antropologien spille en afgørende rolle, fordi vi er gode til at forstå menneskers opfattelse af mad og måltider. Med andre ord, eksperter i human ernæring er gode til at identificere mangler, og antropologer er gode til at forstå konteksten og menneskers sociale relationer. Den forståelse er helt afgørende, hvis vi skal lykkes med at forbedre sundheden blandt befolkningen i for eksempel Bangladesh. Derfor lavede Johanne og jeg et forslag til et feltarbejde i Bangladesh for en studerende på antropologi. Udfordringen har så været, at det på grund af COVID-19 pandemien ikke er muligt at rejse. I stedet har vi udviklet nye metoder til at gennemføre et kvalificeret feltarbejde. Min pointe er, at studerende gennem samarbejde med det private som Arla kan opnå unik adgang til data, til informanter og til læring. Derfor undrer det mig, at der ikke er flere studerende, der finder det relevant og interessant at henvende sig, når jeg netop sidder i et internationalt job med fokus på menneskerettigheder og bæredygtig udvikling. I min optik handler det om en lidt gammeldags skepsis over for det private erhvervsliv.”

Den skal vi lægge bag os, mener du?

“Ja, det synes jeg bestemt. Der må man se at komme videre og gemme sine fordomme væk! Eftersom ledighedsprocenten for antropologer stadig er alt for høj, så er det nok en god ide ikke kun at se NGO’er og det offentlige som potentielle arbejdspladser. Hele feltet omkring bæredygtig udvikling, som jeg arbejder med, udvikler sig meget, og det er helt afgørende, at det private erhvervsliv er en del af løsningen.”

“Man bliver nødt til at lægge berøringsangsten for det private erhvervsliv bag sig. Verden er forandret, og skillelinjerne mellem sektorerne er ikke så skarpe mere”, slutter Irene.

